

บวชป่าต้นน้ำ : ความเชื่อและพิธีกรรม เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรโดยชุมชน

ดวงหทัย ลือตั้ง

อาจารย์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เมื่อวันอาทิตย์ที่ 14 พฤษภาคม 2561 ผู้เขียนมีโอกาสเดินทางลงพื้นที่ที่ร่วมกับทีมงาน “ปัญญาอาสา” นำโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ สุวรรณรักษ์ เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมบวชป่าต้นน้ำ ปีที่ 5 ณ บ้านแม่ลามาน้อย บ้านแม่ลามาน้อยเป็นหย่อมบ้านของบ้านห้วยกระต่าย หมู่ที่ 8 ตำบลแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของตำบลแม่สามแลบ ระยะทางจากหมู่บ้านถึงตัวอำเภอ 95 กิโลเมตร ประชากรเกือบทั้งหมดเป็นพี่น้องกะเหรี่ยงสกอร์หรือที่เรียกตนเองว่าปกากะญอ จำนวน 36 หลังคาเรือน รวม 165 คน

ภาพที่ 1 และ 2 ทางเข้าหมู่บ้านแม่ลามาน้อยและสภาพบ้านเรือน

มูลเหตุที่มีการจัดกิจกรรมบวชป่าต้นน้ำขึ้นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2557 เนื่องจากชาวบ้านในชุมชน และกลุ่มหมู่บ้านแพรกสาละวิน (องค์กรสาธารณประโยชน์ทะเบียนเลขที่ 3735) ซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนจิตอาสา ของชุมชนที่รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มฯ เพื่อเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญา “อาหาร ยา ผ้า บ้าน” พบว่าพื้นที่ป่าต้นน้ำ ถูกบุกรุกมากขึ้น รวมทั้งมีการล่าสัตว์ป่าเป็นอาหารแต่ขาดการจัดการดูแลให้เกิดแหล่งขยายพันธุ์หรืออนุรักษ์ พันธุ์สัตว์ป่าจึงทำให้สัตว์ป่าลดลง ส่งผลต่อเนื่องให้แหล่งอาหารตามธรรมชาติของชุมชนลดลง กระทบ ต่อความเป็นอยู่ของชุมชน จึงได้ร่วมกันจัดกิจกรรมบวชป่าต้นน้ำ โดยครอบคลุมพื้นที่ป่าต้นน้ำบ้านแม่ลามาน้อย ประมาณ 10,000 ไร่ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ บ้านแม่ลามาน้อย 870 เมตร

ภาพที่ 3 เยาวชนหมู่บ้านแพรกสาละวินร่วมกันเตรียมงานบวชป่าต้นน้ำ

กิจกรรมดังกล่าวจัดขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ และร่วมกันกำหนดบทลงโทษและกติกาในการดูแลป่าต้นน้ำ โดยในปี พ.ศ. 2561 นี้ ดำเนินการต่อเนื่องมาเป็นครั้งที่ 5 มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมประกอบไปด้วยชาวบ้านและเยาวชนในชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน ตัวแทนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ประมาณ 100 คน

ภาพที่ 4 จัดพิธีกรรมบริเวณต้นไม้ใหญ่ของหมู่บ้าน

ภาพที่ 5 บทลงโทษและกติกาในการดูแลป่าต้นน้ำ

ภาพที่ 6 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ภาพที่ 7 เด็กหญิงจากกลุ่มหมู่บ้านแพรกละวินสวมชุดปกากะญอเข้าร่วมกิจกรรม

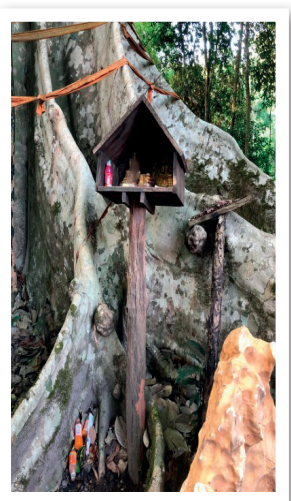
สิ่งที่น่าสนใจคือ กิจกรรมดังกล่าวมีการผสมผสานพิธีกรรมตามความเชื่อของคนในหมู่บ้าน ทั้งผี พุทธ และคริสต์ โดยบริเวณที่ประกอบพิธีคือใต้ต้นไม้ใหญ่ที่สุดในหมู่บ้าน (ต้นเน)

ลำดับพิธีกรรมเริ่มจากการเลี้ยงผีตามความเชื่อของชนเผ่าปกากะญอ นำโดยห้วยไช่หรือผู้สูงอายุที่เป็นที่นับถือในหมู่บ้าน ได้แก่ นายไพศาล หนูนพฤชา อายุ 73 ปี และนายตุบอ ธวัชวิฑูรย์ อายุ 70 ปี ทั้งสองท่านได้ไหว้ผีด้วยไก่ต้ม 2 ตัว ข้าวสวย 1 ห่อ และเหล้า 1 ขวด วางไว้ในศาลาเล็กที่เรียกว่าแดโพะ พร้อมกับกล่าวสาปแช่งผู้กระทำการบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำให้มีอันเป็นไป หลังจากไหว้ผีเสร็จสิ้นจึงเชิญชวนให้ชาวบ้านผู้ชายร่วมกันดื่มเหล้าให้หมดขวด

ภาพที่ 8 และ 9 พิธีกรรมไหว้ผี

จากนั้นจึงต่อด้วยพิธีสงฆ์ นำโดย พระณรินทร์ จากวัดปุกคำ เริ่มต้นจากการอาราธนาศีล 5 การถวายสังฆทาน จบด้วยการกล่าวให้พรโดยเน้นให้เห็นว่าทั้งการบวชป่าและบวชจิตใจตนเองนั้นคือการทำความดี และกล่าวให้แนวคิดในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากป่า

ภาพที่ 10 และ 11 พิธีกรรมศาสนาพุทธ

พิธีกรรมสุดท้าย คือ ตัวแทนผู้นับถือศาสนาคริสต์อ่านพระคัมภีร์ ไปเปิดและกล่าวขอให้พระเจ้าคุ้มครองป่าไม้ จากนั้นจึงมีการร้องเพลงอวยพรพระเจ้าด้วยภาษาปกากะญอ

ภาพที่ 12 พิธีกรรมศาสนาคริสต์

หลังจากขั้นตอนพิธีกรรมที่ได้กล่าวมาแล้ว ชาวบ้านและผู้ร่วมงานจึงร่วมกันนำผ้าเหลืองหรือกาสาพัสตร์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาที่เตรียมไว้พันรอบต้นไม้ในบริเวณพิธี เพื่อเป็นสัญลักษณ์แสดงการปกป้องคุ้มครองป่าต้นน้ำ

ภาพที่ 13 และ 14 ชาวบ้านและเยาวชนร่วมกันบวชป่า

นอกจากนี้ หลังจากเสร็จสิ้นพิธีกรรมแล้ว กลุ่มเยาวชนหมู่บ้านแพรกสาละวิน ยังได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยเกี่ยวกับ การศึกษาแนวทางการจัดการความมั่นคงทางอาหาร “ป่าเศรษฐกิจกลุ่มน้ำแม่ลามาน้อย” ตำบลแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อสร้างความร่วมมือการดูแลป่าร่วมกันระหว่างชุมชนในลุ่มน้ำแม่ลามาน้อย “ป่าดี น้ำดี มีอยู่ มีกิน มีรายได้” ซึ่งเป็นการเน้นย้ำให้เห็นพลังของการอนุรักษ์ทรัพยากร โดยชุมชนเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างแท้จริง

บทส่งท้าย

“พิธีกรรม” ถือเป็นรูปแบบของการปฏิบัติอันหนึ่งของมนุษย์ที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตและความเชื่อของคนในสังคม จะเห็นได้ว่า กิจกรรมบวชป่า ณ บ้านแม่ลามาน้อย เป็นพิธีกรรมที่ประยุกต์มาจากความเชื่อทางพุทธศาสนา ผสมผสานกับความเชื่อเรื่องผีและคริสตศาสนา แสดงให้เห็นการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรตามวิถีชีวิตที่ผูกพันใกล้ชิดกับป่าไม้ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งอาหารสำคัญของชุมชน นอกจากนี้การนำพิธีกรรมมาเป็นเครื่องมือเพื่อให้คนกับธรรมชาติอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุล ยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ความผูกพันและความเคารพธรรมชาติอันเป็นวิถีชีวิตที่สำคัญของชาวปกากะญออีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- เจิดชาติ หิรัญโร. (2557). ภูมิปัญญาล้านนาในการประยุกต์คัมภีร์และพิธีกรรม “สืบ ส่ง ถอน” ที่เกี่ยวข้องกับพิบัติภัยในปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลลภา ธน. (2543). แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้โดยประยุกต์ใช้พิธีกรรมการบวชป่า: กรณีศึกษาดำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา. เชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระ. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศิราพร ณ ถลาง. (2559). คติชนสร้างสรรค์ บทส่งเคราะห์และทฤษฎี. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.